

SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed

ISSN: 2630-631X

Social Sciences Indexed

www.smartofjournal.com / editorsmartjournal@gmail.com

March 2019

Article Arrival Date: 05.02.2019 Published Date:27.03.2019 Vol 5 / Issue 17 / pp:576-591

TÜRKİYE'DEKİ AKADEMİK ARAŞTIRMALARDA KULLANILAN İHTİYARİ TAHAKKUK MODELLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATING DISCRETIONARY ACCRUAL MODELS USED IN ACADEMIC STUDIES IN TURKEY

Öğr.Gör. Dr. Neriman YALÇIN

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, nerimanyalcin@osmaniye.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-2196-4779

ÖZET

İşletme yönetimleri tarafından hazırlanıp sunulan finansal tablolar, bazen yöneticilerin özel hedeflerine ulaşmak için uyguladıkları politikalar nedeniyle gerçeği yansıtamayabilir. Finansal tabloların doğru ve güvenilir olmasının önüne geçen bu uygulamalar; yaratıcı muhasebe uygulamaları veya finansal bilgi manipülasyonları olarak adlandırılabilir. Uluslararası literatürde söz konusu yaratıcı muhasebe uygulamalarının varlığının araştırılması, finansal manipülasyonların tespit edilmesi, kurumsal yönetimin etkinliğinin, denetim komitelerin etkinliğinin ve işletmelerde hile ve usulsüzlüklerin araştırılmasında kâr yönetimi önemli bir unsur olarak kabul görmektedir. 1985 yılında Healy'nin, kişisel teşvik primlerini arttırmak isteyen yöneticilerin kârı artırıcı yönde kâr yönetimi uygulayıp uygulamadıklarını test etmek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada ortaya attığı ihtiyari tahakkuk modeli, aradan geçen otuz yılda birçok yazar tarafından geliştirilerek günümüze ondan fazla modelin ulaşmasına öncülük etmiştir.

Söz konusu modeller, uluslararası literatürde 1985'den itibaren kâr yönetiminin tespit edilmesinde bir ölçüt olarak yaygın şekilde kullanılırken, Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmalarda, ihtiyari tahakkuk modellerinin kullanımına 2000 yıllarından itibaren rastlanmaktadır. Diğer yandan, söz konusu modellerin ihtiyari tahakkukları tahmin edebilme ve kâr yönetimini ortaya çıkarabilme yetileri ve sonuçlarının karşılaştırılabilir olup olmadığı uluslararası literatür tarafından tartışılmaya devam ederken, Türkiye örneğinde bu modellerin kullanım oranının ortaya konması bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmuştur. Bu kapsamda, bu çalışmanın amacı Türkiye'de gerçekleştirilmiş olan ampirik çalışmalarda ihtiyari tahakkuk modellerinin kullanımında; model tercihlerini ve kullanım sıklıklarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda, Türkiye'de ihtiyari tahakkuk modellerini kullanarak gerçekleştirilmiş çalışmalar taranmış ve değerlendirilmek üzere 92 ampirik araştırma tespit edilmiştir. Değerlendirme sonucunda yaygın bilinen ihtiyari tahakkuk modellerinden, Modifiye Edilmiş Jones Model (1995), Beneish Model (1997) ve Kothari Model (2005)'in ulusal literatürümüzde en fazla tercih edilen modeller oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kar Yönetimi, İhtiyari Tahakkuklar, Modifiye Edilmiş Jones Model, Beneish Model, Kothari Model

ABSTRACT

Financial statements that are prepared and presented by business management may not reflect the truth sometimes because of the policies implemented by executives to reach special purposes. These applications which obstruct being financial statements correct and reliable can be defined as financial information manipulations or creative accounting applications. Profit management is accepted as an essential factor in researching the existence of related creative accounting applications in international literature; specifying financial manipulations; also researching efficiency of corporate governance and audit committee and investigating trickery and irregularities in enterprises. The discretionary accrual model that was mooted by Healy in research performed to test whether executives who want to increase their personal bonus apply profit management toward increasing the profit. This related model that is 1985 dated has led more than 10 models to reach today by improving several authors.

While related models have been used as a criterion to determine the profit management in a widespread manner since 1985, the use of discretionary accrual models in studies in Turkey can be seen as from the 2000s. On the other hand, while the international literature continues to argue whether the skills of related models to estimate the discretionary accruals and reveal the profit management and its conclusions are comparable, revealing the usage rate of these model in Turkey case is the motivation of this study. In this context, the purpose of this research was to show the model preferences and frequency of use in the use of discretionary accrual models in empirical studies in Turkey. In this direction, the studies that were performed by using discretionary accrual models were reviewed; 92 empirical studies were determined. It is seen at the end of evaluation that Modified Jones Model (1995), Beneish Model (1997) and Kothari Model (2005) that are from among the most known discretionary accrual models are the most preferred models in our literature.

Keywords: Profit Management, Discretionary Accruals, Modified Jones Model, Beneish Model, Kothari Model

1. GİRİŞ

İşletme yönetimlerinin iddialarını içeren finansal tablolar, bazen yöneticilerin özel hedeflerine ulaşmak için uyguladıkları politikalar nedeniyle gerçeği yansıtamayabilir. Finansal tabloların, kâr kalitesindeki kötüye gidişler, sektör ortalamalarının üzerinde değerler, satış ve kârlılıkta hızlı artışlar, yetersiz öz kaynak yapısı, yüksek borç, finansal sıkıntı, sürekli nakit sıkıntısı, sık denetçi değişikliği gibi durumlar içermesi işletme faaliyetlerinin yürütülmesindeki anormallikler olarak tanımlanmıştır (Bozkurt, 2015: 132-137). Söz konusu anormal durumlar yaratıcı muhasebe uygulamalarının işaretçisi olabilmektedir. Yaratıcı muhasebe uygulamaları sadece genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin izin verdiği tercihlerin kullanılması değil, aynı zamanda standartlara ve diğer yasal kurallara da karşı gelerek finansal tabloların manipüle edilmesidir (Stolowly ve Breaton, 2003: 4). Yaratıcı muhasebe tekniği olarak kâr yönetimi ise, yöneticilerin özel hedeflerine ulaşmak için belirli muhasebe politikalarının benimsenmesi seçeneği olarak kabul edilmektedir. Raporlama tipi ve muhasebe seçimleri sınıflandırılarak gerçekleştirilebilecek kâr yönetimi uygulamalarının muhafazakâr muhasebe uygulamalarından hileli muhasebe uygulamalarına kadar uzanan bir uygulama alanına sahip olduğu görülmektedir (Temiz ve İpçi, 2018: 411). Raporlanan kârlar, şirketin değeri ve finansal durumu için gerçek bir temsile sahip değillerse, düşük kalitede oldukları düşünülmektedir. Kârın kaliteli olması, raporlanan kârın işletmenin içinde bulunduğu ekonomik gerçekliği yansıtmaya derecesini ifade etmektedir (Krishnan ve Parsons, 2008: 78).

Bu çerçevede ilk olarak Healy 1985’de, kişisel teşvik primlerini arttırmak isteyen yöneticilerin kârı arttırıcı yönde kâr yönetimi uyguladıkları iddiasını ortaya atmıştır. Helay’nin ardından DeAngelo, Jones, Dechow ve Dichev, Kothari, Leone ve Weasley gibi araştırmacılar; bir takım manipülasyonlar yaparak finansal raporlara zaman zaman karı arttırıcı zaman zaman da karı azaltıcı yönde etki eden müdahalelerde bulunulduğunu ortaya çıkarmak üzere çeşitli modeller geliştirmiştir. Geliştirilen ondan fazla model yüzlerce araştırmada ihtiyari tahakkukları tahmin edilmesi yoluyla, işletmelerde finansal bilgi manipülasyonu, yaratıcı muhasebe uygulamaları, kurumsal yönetimin etkinliği, bağımsız denetim kalitesi gibi faktörlerin belirlenmesinde kullanılmıştır. Söz konusu modelleri uluslararası literatürde 1980’lerin ortalarından beri, ulusal literatürümüzde ise 2000’lerin başlarından beri yukarıda sayılan amaçlarla kullandığı bilinmektedir.

Bu kapsamda, Türkiye’de gerçekleştirilmiş olan ampirik çalışmalarda ihtiyari tahakkuk modellerinin kullanımında model tercihlerini ve kullanım sıklıklarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmanın girişi takip eden ikinci bölümünde kâr yönetimi ve ihtiyari tahakkuklar hakkında kavramsal çerçeve hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde yaygın olarak kullanılan ihtiyari tahakkuk tahmin modellerinin model eşitlikleri verilerek açıklamalarda bulunulmuştur. Dördüncü bölümde Türkiye’de gerçekleştirilmiş ampirik çalışmalarda söz konusu modellerin yer alma sıklığı tablo halinde sunulurak; seçilmiş bazı çalışmalar özetlenmiştir. Son bölümde ihtiyari tahakkuk modellerinin Türkiye’de yapılmış çalışmalardaki yeri hakkındaki değerlendirmeler yapılarak çalışma sonuçlanmıştır.

2. KÂR YÖNETİMİ VE İHTİYARİ TAHAKKUKLAR HAKKINDA KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kâr yönetimi; işletme yönetiminin, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları ve yasal düzenlemeler dâhilinde veya yasal düzenlemelerin dışına çıkarak, raporlanan kârın seviyesini değiştirerek kârın kalitesini etkilemeye yönelik uygulamalar olarak bilinir (Çıtak, 2009: 84). Bu uygulamalar, kendi menfaatleri doğrultusunda yatırımcı ve karar alıcıları yanıltmak ve aldatmak isteyenler tarafından kullanılırlar (Aslanoğlu vd. 2016: 2). Bu kapsamda, kâr yönetimi, Schipper (1989) tarafından, kişisel çıkar elde etmek amacıyla finansal raporlama sürecine kasıtlı olarak yapılan müdahale olarak tanımlanmaktadır. Kâr yönetimi amacıyla yapılan bu müdahalelerin denetim faaliyetleri aracılığıyla ortaya çıkarılması beklenmektedir. Yöneticilerin raporlanan muhasebe verilerine bağlı olan sonuçları etkilemesi, yatırımcıları işletmenin finansal performansı hakkında yanıltıcı yönlendirmesi ve bunları sağlayacak işlemlerin yapılmasıdır (Healy ve Wahlen, 1999).

Bağımsız denetim faaliyetleri, işletmelerin bu faaliyetlerinin engellenmesi, önlenmesi ve eğer gerçekleşmişse ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır. Bağımsız denetim faaliyetlerinin etkin yürütüldüğü işletmelerde, kâr yönetimi gibi uygulamaların ortaya çıkarılması, önlenmesi ve önemli boyutlarda müdahale tespit edilmişse raporlanarak ifşa edilmesi, denetim kalitesinin sağlandığını göstermektedir (DeAngelo, 1991). Kaliteli denetim faaliyet döneminin ardından usulsüzlüklerin ortaya çıkarılması ve raporlanması, işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına eğilim göstermemeleri konusunda caydırıcı rol oynamaktadır. Bu kapsamda, kâr yönetimi uygulamalarının şirketlerde yaygın olarak kullanıldığı düşünülse de araştırmacıların bu uygulamaları belgelemesi bazı güçlükler içermektedir. Bu güçlüklerin temel neden kâr yönetiminin gözlemlenebilir olamamasıdır (Marai ve Pavlovic, 2014: 22). İşletmelerde meydana gelen kâr yönetimi uygulamalarının tespitinde kullanılan en yaygın önlemlerden birinin müşterilerin kâr kalitesi¹ olduğu düşünülmektedir (Cameran vd., 2015).

İşletmelerde karşılaşılan kâr yönetimi uygulamalarının tahakkukları temel alan kısmı günümüze kadar birçok araştırmaya konu olmuştur. Tahakkuklar üzerinden yapılacak araştırmaların temel noktası ise toplam tahakkukların içinde yer alan ihtiyari tahakkuk bileşeni olmaktadır. Bir kâr yönetimi yöntemi olarak ihtiyari tahakkuklar, işletme yönetimlerinin finansal raporlama sürecinde takdir yetkisini en etkili kullandıkları hesaplardan biri olarak kabul edilmektedir (Bartov vd., 2002; Myers vd., 2003; Nagy, 2005; Carey ve Simmnet, 2006; Chen vd., 2008; Johnson, 2002; Chi vd., 2009; Kim vd., 2015). İhtiyari tahakkuklar; yöneticilerin finansal bilgileri manipüle ederek kişisel çıkar sağlamak için, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri veya yasal mevzuat çerçevesinde izin verilmiş olan muhasebe yöntemleri kullanılarak gelir veya giderlerin olduğundan az ya da çok göstermeleri anlamına gelmektedir (Krishnan, 2007: 158). İhtiyari tahakkuklar yöneticilerin kararlarından doğan, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan veya bir daha gerçekleşmesi pek de mümkün olmayan tahakkuklar olarak ifade edilebilirler ve şüpheli alacak karşılıkları, değersiz alacaklar, konusu kalmayan karşılıklar, yeniden yapılanma harcamaları gibi kalemler bu tahakkuklara örnek gösterilebilirler. Diğer taraftan, ihtiyari olmayan tahakkuklar, faaliyetlerle ilgili olarak kayıt altına alınmış olan ve yönetici kararlarından bağımsız olan tahakkukları ifade etmektedir (Bartov vd., 2002: 196).

İhtiyari tahakkukların doğrudan hesaplanmasındaki zorluklar nedeniyle, öncelikle işletmelerin tahakkukları tespit edilmektedir. Muhasebe teorisinde tahakkuk; gelir ile giderler tahsil edildikleri döneme bakılmaksızın gerçekleştikleri dönemin gelir ya da giderleri olarak kaydedilmesidir (Küçüksavaş, 2014: 30). Tahakkuk esasında; kâr ya da zararın belirlenmesi, aktif ve pasiflerde ortaya çıkan değişimlerin, gelir ve harcamaların, amortismanların kaydedilmesi gibi işlemlerle tahakkuk muhasebesi gerçekleştirilirken, bir işletmenin performansı da belirlenmiş olmaktadır (Bayırlı, 2006: 91-92). Bu kapsamda, işletmenin hesaplanan kârları, nakit akışlarına oranla işletme performansı hakkında daha istikrarlı sonuçlar doğurmaktadır. İşletmenin kârı ile kârın nakit kısmı arasında elde ettiği tutar net tahakkuku yani toplam tahakkuku ifade etmektedir. İşletme kârının içinde bulunan nakit kısımları manipüle etmek daha zor olacağından, işletmeler kârın içinde tahakkuk eden kısımlarda manipülasyon imkânı bulmaktadır.

Literatürde toplam tahakkuklar, yöneticilerin kârlar üzerindeki yönlendirmelerinin bir işareti olarak görülmektedir (Jackson vd., 2008: 425; Memiş ve Çetenak, 2012: 217). Söz konusu toplam tahakkukların hesaplanmasında, bilanço yaklaşımı ve nakit akım tablosu yaklaşımı olmak üzere, yaygın olarak kullanılan iki yöntem ile karşılaşılmaktadır. Hribar ve Collins (2002) çalışmasında; her iki yöntemi de inceleyerek, gelir tablosu yaklaşımına göre toplam tahakkukların daha başarılı sonuçlar verdiğini ifade etmişlerdir (Jackson vd., 2008: 429; Yaşar, 2011: 185, Önder ve Ağca, 2013: 37; Yalçın, 2018: 153). Nakit akışlarına; kârlara (hasıllara) oranla daha az müdahale edilebildiği, bu nedenle nakit akışlarına göre hesaplanan toplam tahakkukların, bilanço yaklaşımına göre hesaplanan toplam tahakkuklara göre daha güvenilir olduğu kabul edilmektedir (Chan vd., 2006: 1046-1047;

¹Yüksek kaliteli kâr; işletmelerin gerçek kâr durumlarının finansal tablolarda raporlanmasıdır (Siegel, 1982).

Memiş ve Çetenak, 2012: 217). Ayrıca; toplam tahakkukların bilanço yaklaşımına göre hesaplanabilmesi için gerekli değişkenlerden, “uzun vadeli borçların ana para ve faizlerindeki değişim tutarı” gibi bazı hesap kalemlerinin bir çok işletmenin finansal tablolarında bulunmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, hem nakit akım tablosu yaklaşımının daha güvenilir sonuçlar vermesi hem de bulunamayan veriler için sık tekrarlanan sıfır değerinin kullanılmasının analiz sonuçlarını yanıltıcı yönde etkileyebileceği nedenleriyle, toplam tahakkukların hesaplanmasında nakit akım tablosu yaklaşımının kullanımı daha yaygındır.

Bu çerçevede; toplam tahakkuklar nakit akım tablosu yaklaşımı ile aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$TT_t = FK_t - F_NAK_t$$

Burada;

TT ; Toplam tahakkukları

FK ; Faaliyet kârını,

F_NAK ; Faaliyetlerden kaynaklanan net nakit akışlarını ifade etmektedir.

Toplam tahakkuklar; hesaplanması için seçilen yöntemin uygulanmasının ardından, iki bileşene ayrılmaktadır:

$$TT = İOT + İHT$$

Burada;

TT ; Toplam tahakkukları,

İHT ; Tahmin edilen ihtiyari tahakkukları,

İOT ; İhtiyari olmayan tahakkukları ifade etmektedir.

Yukarıda görüldüğü üzere, toplam tahakkuklar; ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. İhtiyari olmayan tahakkuklar, SEC ve FASB gibi muhasebe ile ilgili kuralları koyan otoriteler tarafından belirlenen firma nakit akışlarındaki ayarlamalar olarak tanımlanmaktadır (Yaşar, 2011: 151). İhtiyari tahakkuklar ise, nakit akımı dışındaki kalemlerde yöneticiler tarafından yapılan ayarlamalar olarak ifade edilmekte, yöneticilerin ihtiyari tahakkuklarda yapacakları oynamalar yoluyla kâr dönemler itibarıyla etkileyebilecekleri varsayılmaktadır (Healy, 1985: 89). Toplam tahakkukları oluşturan unsurlardan ihtiyari olmayan tahakkuklar, yasal gerekçelerle ve düzenlemelerle hesaplandığından, manipüle edilmeye imkân tanımamaktadır. Ancak ihtiyari tahakkuklar; yöneticilerin kontrolünde olması, ilgili yasal düzenlemelerdeki eksiklikler ve hileli finansal raporlama teknikleri gibi sebep ve araçlarla manipüle edilebilmektedir (Bu nedenle; kâr yönetimi üzerine yapılan çalışmalarda, kâr kalitesinin belirlenmesi için, ihtiyari tahakkukların tutarının hesaplanması yaygın olarak kullanılmaktadır). İşletme yöneticileri, muhasebe sistemlerinin esneklik ve eksikliklerini kullanarak birçok şekilde kâr kalitesini düşürücü yönde tahakkuk esaslı yöntemler kullanmaktadır. Tahakkuklar, bir faaliyet yapıldığı anda ilgili gelir ve giderlerin ortaya çıktığını ancak buna ilişkin nakit giriş ve çıkışlarının gerçekleşmediğini ifade etmektedir. Duran varlıklar için; amortisman, itfa ve tükenme paylarının; stoklar için değer düşüklüğü karşılığının ayrılması, alacaklar için karşılık ayrılması veya karşılıkların iptal edilmesi tahakkuklara örnek gösterilmektedir (Ocak, 2013: 79).

İhtiyari tahakkukların tahmin edilmesinde geliştirilmiş ve birçok araştırmada¹ kullanılmış olan çeşitli

¹Bağımsız denetim kalitesi ölçütü olarak ihtiyari tahakkukları kullanan çalışmalardan başlıcaları: Bartov vd., 2002; Chi vd., 2009; Kim ve Yii, 2009; Kwon vd., 2011; Harris ve Whisenant, 2012; Ocak, 2013; Cameran vd., 2015; Kim vd., 2015.

modeller (örneğin: Healy Modeli, 1985; DeAngelo, 1986; Jones Modeli, 1991; Geliştirilmiş Jones Modeli, 1995; Beneish Modeli, 1997; Kothari Modeli, 2005) bulunmaktadır. Bu modeller takip eden bölümde açıklanmıştır.

3. İHTİYARİ TAHAKKUK TAHMİN MODELLERİ

İhtiyari tahakkukların finansal bilgi manipülasyonunun tespiti amacıyla bir ölçüt olacağı yönünde ilk ampirik model Healy (1985) çalışmasında ortaya atılmış ve zaman içinde bu model temelinde yeni modeller geliştirilmiştir.

Kısaca özetlenen modellerin hesaplama yöntemleri aşağıda gösterilmiştir.

3.1. Healy Modeli (1985)

Healy (1985) çalışmasında, firmanın performansına dayalı olarak yöneticilere teşvik primleri (bonus schemes) verilmesi durumunda, alacakları teşvik primlerini arttırmak isteyen yöneticilerin kârı arttırıcı yönde kâr yönetimi uyguladıkları hipotezi test edilmiştir. Model; kârı, faaliyetlerden kaynaklanan nakit akımları, ihtiyari olmayan tahakkuklar ve ihtiyari tahakkuklar olarak ayrıştırılmış ve ihtiyari tahakkukların hesaplanması için aşağıdaki model geliştirilmiştir:

$$DA_t = TA_{it} / A_{it-1}$$

Burada;

DA: İhtiyari Tahakkuklar;

TA: Toplam Tahakkuklar;

Ait-1: Önceki yıl aktif toplamı'dır.

Healy (1985) tarafından 1930-1980 yılları için 94 şirket üzerinde yapılan çalışmada ihtiyari olmayan tahakkuklar sabit kabul edilmiştir. Çalışmada; kâr yönetimi amacıyla kullanılan ihtiyari tahakkuklar tahmin edilerek; kişisel teşvik primlerini arttırmak isteyen yöneticilerin kârı arttırıcı yönde kâr yönetimi uyguladıkları, ancak belirli bir sınıra ulaşan kârın daha fazla yükselmemesinden dolayı, bu noktadan sonra yine aynı yöneticilerin kârı azaltıcı yönde ihtiyari tahakkuk uygulamasına başvurdukları görülmüştür.

3.2. DeAngelo Modeli (1986)

İşletme yönetiminin işletmenin piyasadaki hisse senetlerini ele geçirmesi (management buyout) sırasında kâr yönetimine başvurup başvurmadığını ele alan DeAngelo, halka açık işletmelerde işletme yöneticilerinin, işletmenin defter değerini düşürerek, mevcut pay sahiplerinin elinde bulunan hisse senetlerini düşük bir fiyattan satın almak amacı ile kâr yönetimine başvurduğu hipotezini araştırmıştır.

DeAngelo (1986), toplam tahakkukları iki kısımlı düşünmüş ve kâr yönetiminin olmadığı ortamda toplam tahakkuklardaki değişimin sıfır olacağı varsayımıyla, toplam tahakkuk tutarlarındaki değişim kullanarak kâr yönetimini tahmin etmiştir. Bu kapsamda, toplam tahakkuklar ve toplam tahakkuklardaki değişimin hesaplanmasında aşağıdaki model oluşturulmuştur (DeAngelo, 1986: 408-409):

$$DA_t = (TA_t - TA_{t-1}) / A_{it-1}$$

Burada;

DA: İhtiyari Tahakkuklar;

TA: Toplam Tahakkuklar;

Ait-1: Önceki yıl aktif toplamı'dır.

DeAngelo, 1973 ile 1982 yılları arasında Amerikan Menkul Kıymetler Borsası ve New York Menkul

Kıymetler Borsası'na kote olmuş, 64 işletmeyi incelediği çalışmasında; yöneticilerin kârı azaltıcı yönde kar yönetimi uygulamasına başvurduklarına dair deliller görülmüştür (s.418).

3.3. Jones Modeli (1991)

Jones (1991) çalışmasında, ABD'deki şirketlerin buldukları sektördeki gümrük tarifelerinin yükseltilmesi ya da kotaların kısıtlanması gibi gümrük korumalarından yararlanmak için, ABD Ticaret Komisyonu tarafından inceleme yapılan dönemde, finansal bilgi manipülasyonu (kâr yönetimi) ile kârlarını düşük gösterip göstermediklerini aşağıdaki modeli kullanarak test etmiştir.

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_1 i [\Delta REV/A_{it-1}] + \beta_2 i [PPE/A_{it-1}] + \epsilon_{it}$$

Burada;

TA = Toplam tahakkuklar,

A = Toplam Varlıklar,

ΔREV = Gelirlerdeki değişim,

PPE = Brüt maddi duran varlıklar.

Jones (1991)'in sonuçları; yöneticilerin ithalat soruşturmaları dönemlerinde gelir düşürücü yönde hareket ederek karı azaltıcı ihtiyari tahakkukların uygulandığını göstermiştir (Jones, 1991: 223).

3.4. Endüstri Modeli (1995)

Jones (1991) modeline paralel olarak, Endüstri modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların bütün dönemlerde sabit olduğu varsayımını gevşetmekte, bununla birlikte, ihtiyari tahakkukların belirleyicilerini doğrudan modellemek yerine, bu belirleyicilerdeki değişimin aynı sektördeki bütün şirketlerde aynı olduğu varsayımından hareket etmektedir. Yöntem, incelemeye alınan örnek şirketler dışında aynı sektörde yer alan şirketlerin aktif büyüklüğüne göre ölçeklendirilmesi suretiyle hesaplanan toplam tahakkuk oranlarının medyan değerlerinin kullanılmasına dayanmaktadır. Model eşitliği aşağıda gösterilmiştir:

$$NDA_{it} = \beta_1 + \beta_2 \text{median}(TA_{it}/A_{it-1})$$

Burada;

NDA_{it} = İhtiyari tahakkuklar

TA = Toplam Varlıklar.

Dechow vd. (1995) çalışmasında yazarlar, kar yönetimini tespit etmek için alternatif tahakkuk esaslı modelleri değerlendirmektedir. Değerlendirme, 1995 tarihine kadar yaygın olarak kullanılan test istatistiklerinin özelliklerini ve gücünü, modeller tarafından üretilen isteğe bağlı tahakkuklar ölçütlerin karşılaştırılmasını içermektedir. Dechow vd., Jones Modelinin geliştirilmiş bir versiyonu olarak endüstri modelinin aynı endüstri kolunda olan işletmelerin ihtiyari olmayan tahakkuklarındaki değişimlerin aynı yönde olacağını varsaymaktadır.

3.5. Modifiye Edilmiş Jones Modeli (1995)

Jones (1991) modelinde ihtiyari tahakkuk kararlarının satış gelirleri ile ilgili olmadığı varsayımı yapılmaktadır. Fakat kar yönetimi teknikleri satış gelirlerinin henüz gerçekleşmeden kaydedilmesi şeklinde yapılan uygulamaları da içermektedir (Yaşar, 2011: 157). Satış gelirlerinin bu şekilde gerçekleşmeden kaydedilmesi ticari alacakları ve dolayısıyla tahakkukları yüksek göstermektedir. Bu kapsamda, tahakkukların hesaplanmasında sadece gelirlerdeki değişimin kullanılması yerine, içinde bulunan yıldaki alacaklar – bir önceki yıldaki alacaklar çıkartılmak suretiyle kullanılması yöntemine başvurulmuştur. Dolayısıyla düzeltilmiş Jones modelinde, kredili satışlar tutarındaki bütün değişimlerin finansal bilgi manipülasyonundan kaynaklandığı varsayılmaktadır (Dechow vd., 1995).

Bu kapsamda Modifiye Edilmiş Jones Modeli aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$NDA_t = \alpha_1(1/ TA_{t-1}) + \alpha_2[(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / TA_{t-1}] + \alpha_3(PPE_t / TA_{t-1})$$

Burada;

NDA = İhtiyari tahakkukları

TA = Toplam Varlıkları,

ΔREV = Gelirlerdeki değişimi,

ΔREC = Alacaklardaki değişimi,

PPE = Brüt maddi duran varlıkları göstermektedir.

3.6. Beneish Model (1997)

Beneish modeli, finansal bilgi manipülasyonunu tespiti için, finansal tablolarda yer alan bilgilerden üretilen ve gerçekleştirilen finansal bilgi manipülasyonlarını ortaya çıkaracak nitelikte, işletmelerin genel kabul görmüş muhasebe standartlarına aykırı işlem yapma durumunu tespitiye yönelik farklı değişkenlere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Ticari alacaklar, brüt kar marjı, aktif kalitesi, amortisman, pazarlama satış dağıtım ve genel yönetim giderleri ile toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı endeksleri kullanılarak oluşturulan modelin eşitliği aşağıda gösterilmiştir:

$$M_i = \beta_i X_i + \epsilon_i$$

Burada;

B_i = Model çerçevesinde her bir bağımsız değişken için bulunan katsayı

X_i = Açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matris¹

ϵ_i = Hata terimi

3.7. Dechow ve Dichew Modeli (2002)

Karın kalitesini belirleyen bu yaklaşım, gerçekleşen nakit akışları içerisinde çalışma sermayesi ile ilgili tahakkukların ne kadar iyi değerlendirildiğine dayanmaktadır (Kent vd., 2010:172; Önder, 2012: 52). Bunu yaparken “t” dönemindeki işletme sermayesini cari, önceki ve sonraki dönem operasyonlardan sağlanan nakit akışları ile ilişkilendirerek beklenmedik değişimleri tahakkukların kalitesi ile açıklamaktadır. Model eşitliği aşağıda gösterilmiştir:

$$\Delta WC_t = b_0 CFO_t + b_1 CFO_{t-1} + b_2 CFO_{t-2} + b_3 CFO_{t-3} + b_4 \Delta SALES_t + b_5 PPE_t + \epsilon_t$$

Burada;

ΔWC : İşletme sermayesindeki değişim,

CFO: Faaliyetlerden sağlanan nakit akışı,

ϵ_i = Hata terimi

3.8. Larcker- Richardson Modeli (2004)

Larcker- Richardson Modeli, Modifiye Edilmiş Jones Modelini temel alan bir başka modeldir. Bu modelde, tahakkukların satışlardaki büyüme ile sermaye yoğunluğunun bir fonksiyonu olduğu varsayımı ile Modifiye Edilmiş Jones Model'e piyasa değeri/defter değeri oranı ve esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi değişkenleri eklenerek modelin işletmenin performansını gösterme yeteneği artırılmaya çalışılmıştır. Model eşitliği aşağıda gösterilmiştir:

¹ Beneish modelde yer alan açıklayıcı değişkenler: Ticari alacaklar endeksi, brüt kar marjı endeksi, aktif kalitesi endeksi, satışlardaki büyüme endeksi, amortisman giderleri endeksi ve pazarlama satış dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi, borçlanma yapısındaki değişim endeksi, toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı endeksi olarak sıralanmaktadır (Beneish, 1999: 26-28).

$$TA = \alpha + \beta_1(\text{Sales} - \text{REC}) + \beta_2\text{PPE} + \beta_3\text{BM} + \beta_4\text{CFO} + \varepsilon$$

Burada;

BM = Piyasa Değeri/Defter Değeri (Book to Market Ratio)

CFO = Faaliyetlerden Sağlanan Nakit (Cash Flow from Operations)

3.9. Kothari Modeli (2005)

Model, geçmiş yıla göre çok aşırı farklı performans gösteren işletmelerin, Jones Modeli ve Geliştirilmiş Jones Modeline göre tespit edilen isteğe bağlı tahakkuklarının, aslında işletmelerin aşırı farklı performans göstermesinden dolayı oluşan isteğe bağlı olmayan tahakkukları olduğunu ortaya koymuştur. Bu yüzden, Geliştirilmiş Jones Modelinde bir düzeltme yaparak, modele performans göstergesi olarak işletmenin bir önceki yılının aktif getiri oranı (AKO) değişkeni eklenmiştir. Çünkü tahmin modelinde işletme performansının göstergesi olan aktif kârlılık oranının yer alması ile isteğe bağlı olmayan tahakkuklara eşitlenmiş olan toplam tahakkukların, hem satışlardaki değişimden, hem maddi duran varlık toplamından hem de işletmenin performansının göstergesi olan aktif kârlılık oranından ne kadar etkilendiği saptanmıştır (Ocak, 2013: 114; Kim vd., 2015).

Bu çerçevede; Kothari Modeli (2005)'e göre ihtiyari tahakkukların tahmini aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\dot{IHT}_{it} = TT_{it}/A_{it-1} - (\alpha_i[1/A_{it-1}] + \beta_{1i}[\Delta SAT_{it} - \Delta ALC_{it}/A_{it-1}] + \beta_{2i}[MDV_{it}/A_{it-1}] + \beta_{3i}[AKO_{it-1}])$$

Burada;

- \dot{IHT}_{it} ; i firmasının t yılındaki tahmin edilen ihtiyari tahakkuklarını,
 TT_{it} ; i firmasının t yılındaki toplam tahakkuklarını,
 A_{it-1} ; i firmasının t-1 yılındaki toplam aktiflerini,
 $\alpha_i, \beta_{1i}, \beta_{2i}$; tahmin katsayılarını,
 ΔSAT_{it} ; i firmasının t yılındaki net satışlardaki değişimi,
 ΔALC_{it} ; i firmasının t yılındaki net ticari alacaklardaki değişimi,
 MDV_{it} ; i firmasının t yılındaki maddi duran varlıklarını,
 AKO_{it-1} ; i firmasının t-1 yılındaki aktif kârlılık oranını, göstermektedir.

İhtiyari tahakkukları tahmin etmek üzere geliştirilmiş modeller genel olarak değerlendirilecek olursa; Healy (1985) Modeli, ihtiyari olmayan tahakkukları modelin test edildiği yıllar boyunca eşit kabul etmesi ve yöneticileri her dönem kesin olarak kâr yönetimine başvuracağı varsayımı nedeniyle eleştirilmiştir. Healy (1985)'e getirilen eleştirilere karşılık geliştirilen DeAngelo (1986) Modeli de aynı Healy (1985) Modeli gibi, ihtiyari olmayan tahakkukların içinde bulunulan cari yılın ekonomik şartlarından etkilenmediğini varsaymıştır. DeAngelo (1986)'yı Healy (1985) modelinden ayıran fark, ihtiyari olmayan tahakkuklardaki değişimin bir önceki yıl ile sınırlandırılmış olmasıdır. Bu yönüyle DeAngelo (1986), Healy (1985) modelinden çok farklı kabul edilmemiş ve onun bir versiyonu olarak kabul edilmiştir (Dechow vd., 1995: 198). Her iki çalışma da, işletmelerin içinde buldukları ekonomik ortamların değişkenlik göstereceği; dolayısıyla toplam tahakkukların ve ihtiyari olmayan tahakkukların miktarının değişiklik göstermesi gerektiği gerekçesi ile eleştirilmişlerdir. Bu iki modelle ilgili eleştirilerin ardından geliştirilen Jones (1991) Modeli, işletmelerin içinde buldukları ekonomik durumların etkisini yansıtabilmek için, satışlardaki değişim ve brüt maddi duran varlık tutarlarını, ihtiyari olmayan tahakkukların tahmini için geliştirilen modele eklemiştir (Dechow vd., 1995, s.199). Jones (1991)'e göre; yöneticilerin kâr yönetimine başvurmaması halinde, ihtiyari olmayan tahakkuklar ile toplam tahakkukların eşit olması beklenmektedir.

Jones (1991) Modeli, ihtiyari olmayan tahakkukları satış gelirleri ile değerlendirmiştir. Ancak, kâr yönetiminin en yaygın izlenen tekniklerinden biri de gerçekleşmeyen satış hasılatlarının kayıtlarda gösterilmesidir. Gerçekleşmeyen hasılatların kaydedilmesi, ticari alacakların toplam tutarını ve dolayısıyla toplam tahakkukları artırmaktadır (Yaşar, 2011: 157). Bu potansiyel hesaplama yanılığının giderilmesi için ise Dechow vd. (1995) tarafından Jones Modeli geliştirilmiş ve net satış gelirlerinden net ticari alacakları çıkartılarak, Geliştirilmiş Jones Model oluşturulmuş ve 2005 yılına kadar literatürde yaygın olarak kullanılmıştır. 2005 yılında Kothari vd. tarafından Geliştirilmiş Jones Modeli, incelenen işletmelerin bir, önceki yıla ait aktif kârlılık oranı eklenerek, ihtiyari olmayan tahakkuklara eşit kabul edilen toplam tahakkukların; satışlar, brüt maddi duran varlıklar ve işletmelerin performans göstergesinden (aktif kârlılık oranı) ne derece etkilendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Kothari, Leona ve Wasley Modeli (2005), Geliştirilmiş Jones Modeline aktif kârlılık oranının eklenmesiyle; işletmenin performansında meydana gelebilecek aşırı farklılıkların işletmenin ihtiyari olmayan tahakkuklarına etkisinin yönü ve büyüklüğü de hesaplanmıştır (Ocak, 2013: 99). McNichols (2002) Dechow ve Dichev, (2002) Modeli'ni Jones Modeli ve bu iki modelin kombinasyonu ile karşılaştırmıştır. McNichols (2002)'in bu kombinasyonu Dechow ve Dichev, (2002) Modeli'ne Jones Modeli'ndeki Satışlardaki değişim ve maddi duran varlıkları ekleyerek gerçekleştirmiştir (Önder, 2012: 52).

İhtiyari tahakkuk tahmin modelleri burada açıklanan modeller ile sınırlı değildir, ancak literatürde yaygın kullanılmış olanların seçildiği bu çalışmada sayılan dokuz model üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

4. İHTİYARİ TAHAKKUK MODELLERİNİN TÜRKİYE'DE GERÇEKLEŞTİRİLEN AMPİRİK ARAŞTIRMALARDAKİ YERİ

Dünya'da 1980'lerin ikinci yarısından itibaren ampirik araştırmalara konu olan ihtiyari tahakkuk modelleri, ülkemizde yükseköğrenim tezlerinde ilk kez 2003'de ve araştırma makalelerinde ilk kez 2005'de karşımıza çıkmaktadır.

Ulusal literatürde kullanılan ihtiyari tahakkuk modellerini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi ile ihtiyari tahakkuk modellerini kullanan çalışmalar araştırılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle Yüksek Öğrenim Kurulu Başkanlığının Ulusal Tez Merkezinde yer alan yüksek lisans ve doktora tezleri daha sonra ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış ampirik araştırma makaleleri taranmıştır. Tarama gerçekleştirilirken uluslararası literatürde “discretionary accruals” olarak ifade edilen kavramın; ulusal literatürde yer alan çalışmalarda; “ihtiyari tahakkuklar”, “isteğe bağlı tahakkuklar”, “anormal tahakkuklar” ve “keyfi tahakkuklar” olarak yer aldığı görülmüştür. Bu kapsamda yapılan literatür araştırmasında çalışmanın örnekleme; 2003-2018 yılları arasında Türkiye'de gerçekleştirilmiş ve ihtiyari tahakkuk modellerinin kullanıldığı 12 yüksek lisans tezi, 38 doktora tezi ve 42 ampirik araştırma makalesi olmak üzere 92 çalışmadan oluşmaktadır.¹ Söz konusu çalışmalar yayınlandıkları yıllara ve araştırmanın türüne göre Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Ulusal Literatürde İhtiyari Tahakkuk Modellerini Kullanan Çalışmaların Yıllara ve Araştırma Türüne Göre Dağılımı

Yıllar Araştırma Türü	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	Top
Y.Lis.Tezi							1	1	2	1		1	2	2		2	12
Dr. Tezi	1	1		2	1			4	4	3	3	5	3	2	4	5	38
Araştırma Makalesi			1				1	1	3	2	3	5	3	13	4	6	42
Toplam	1	1	1	2	1	0	2	6	9	6	6	11	8	17	8	13	92

¹ Her araştırmada olduğu gibi, bu çalışmanın da birtakım kısıtları bulunmaktadır. Bu kısıtlardan en önemlisi ulusal literatür üzerinde yapılan araştırmaların bazılarında sehven ulaşılamamış olma ihtimalidir. Tarafından yapılan kapsamlı literatür araştırmasında bazı lisansüstü tezlerin erişime kapalı olması, bazı araştırma makalelerinin ise kısıtlanmış olması sebebiyle ulaşılamamış olabilir.

Tablo 1’de görüldüğü üzere, Türkiye’de ihtiyari tahakkuk modeli içeren çalışmalar 2003 yılında başlamış olup, diğer yandan ancak 2010 yılından itibaren söz konusu araştırmalar artış göstermiştir. İlk ihtiyari tahakkuk modeli Healy Model’in 1985 yılında ortaya atıldığı göz önünde bulundurulduğunda, ulusal literatürümüzün ihtiyar tahakkuk modellerine uluslararası literatüre kıyasla daha geç yer verilmeye başlandığı düşünülebilir.

Bu çalışmanın amacı kapsamında, ulusal literatürümüzde yer alan 92 ampirik çalışma, analizlerinde kullandıkları ihtiyari tahakkuk modellerine göre Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Ulusal Literatürde Yer Alan Çalışmaların Kullanılan İhtiyari Tahakkuk Modeline Göre Dağılımı

Modeller	Mod.Jones (1995)	Beneish (1997)	Kothari (2005)	Jones (1991)	Larcker-Richardson (2004)	DeAngelo (1986)	Healy (1985)	Dechow-Dichev (2002)	Diğer	Top
Kullanım Sıklığı	43	23	22	15	8	3	2	2	5	123
Yüzde	34,14	18,69	17,88	12,10	6,50	2,43	1,62	1,62	4,06	100,00

Tablo 1’de özetlenen 92 akademik araştırmadan 13 tanesi, birden fazla ihtiyari tahakkuk modelini birlikte kullandığından, modellerin araştırmalarda test edilme sıklığı 123 adet olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde; ulusal literatürde yer alan çalışmalarda Modifiye Edilmiş Jones Modelin 42 çalışmada kullanılarak, örneklem çalışmaların %35’inü oluşturduğu ve Türkiye’de 2003-2018 yılları arasında en fazla test edilen ihtiyari tahakkuk model olduğu görülmektedir. Modified Jones Model en yakın ikinci model 23 çalışmada test edilmiş olan Beneish Model örneklemde yer alan çalışmaların yaklaşık % 19’unu oluşturmaktadır. Kothari Modeli 22 çalışmada kullanılarak, yaklaşık % 18’lik dilim ile ulusal literatürde en fazla test edilen üçüncü model olmuştur. 123 testten sadece 15’inde kullanıldığı görülen Jones Modelin, 1991’de ortaya atılmasından sadece beş yıl sonra geliştirilmiş olan Modifiye Edilmiş Jones Model sebebiyle daha az araştırmada yer aldığı değerlendirilebilir.

İhtiyari tahakkuk modellerinin temeli her ne kadar 1985 yılına dayanıyor olsa da, ulusal literatürden elde edilen örneklemde yer alan çalışmalarda 2000’li yıllardan başlaması nedeniyle, Healy (1985), DeAngelo (1986) gibi daha eski modellerin fazla tercih edilmediği, Modifiye Edilmiş Jones, Beneish ve Kothari gibi, önceki modelleri geliştiren modellerin daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Örneklemde yer alan çalışmalar, araştırma konu başlıklarına göre sınıflandırıldığında ise; 2003-2018 yılları arasında ihtiyari tahakkuk modellerini kullanan 92 çalışmanın yarısının (43 adet ve %47’lik oranla) kar yönetimi ve kazanç yönetimi konu başlığı altında gerçekleştirildiği, yaklaşık %20’sinin finansal bilgi manipülasyonu hakkında gerçekleştirildiği, % 15’inin denetim kalitesinin ölçülmesi hakkında gerçekleştirildiği, geriye kalan çalışmaların ise, hisse senedi değerlemesi, nakit akışlarının tahmini gibi çeşitli konu başlıklarında gerçekleştirildikleri görülmüştür.

Tablo 1 ve Tablo 2’de listelenen, 2003-2018 yılları arasında ihtiyari tahakkuk modellerini kullanarak gerçekleştirilmiş ampirik çalışmalardan bazıları, model çeşitliliği ve yıllara yaygınlığı gözetilerek seçilmiş olup, aşağıda özetlenmiştir:

Aren (2003) : Ulusal literatüre kâr yönetimi kavramını kazandırmak, İMKB’de işlem gören firmalar üzerinde uygulamalı bir çalışma yapmak ve gelecek araştırmalar için referans teşkil edebilecek karşılaştırmalı sonuçlar sağlamak amacıyla, 1992 - 1998 yılları arasında İMKB’de kesintisiz işlem gören 90 firma ve 630 gözlem ile 1997 kriz döneminde kâr yönetimi uygulayan firmalar araştırılmıştır. Kâr manipülasyonun belirlenmesi için literatürde yaygın olarak kabul görmüş olan Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ilgili dönemde örneklem işletmelerin kar yönetimi uygulamalarına başvurdukları ve kâr yönetimi yapan firmaların, manipülasyon yaptıkları yılın öncesi veya sonrasında ters yönlü manipülatif hareketler yaparak orta vadede manipülasyonun etkisini yok etmeye çalıştıklarına ilişkin bulgulara da ulaşılmıştır.

Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu (2005): Hisse senetleri İMKB’de işlem gören imalat sanayi şirketlerinde gerçeğe aykırı finansal tabloları ortaya çıkarmaya yarayacak bir model geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada; ihtiyari tahakkukların tahmin edilmesinde Beneish (1999)

modeli revize edilerek kullanılmıştır. Bu çerçevede oluşturulan Modeldeki 9 açıklayıcı değişkenden 6 tanesinin, İMKB şirketlerince yapılabilecek finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının ortaya çıkarılması veya tahmin edilmesi açısından anlamlı ve yararlı olduğu görülmüştür. Ayrıca, Türkiye'de ortaya çıkarılan örnek olaylardan hareketle, finansal bilgi manipülasyonunun önlenmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir

Yükseltürk (2006): Çalışmada ülkemizde hisse senetlerini ilk defa halka arz eden işletmelerin halka arz dönemlerinde tahakkuklarını kullanarak kârlarını yüksek gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Çalışmada, 1994-2001 yılları arasında halka açılan işletmelerden 95 adedi seçilmiş ve bu işletmelerin ihtiyari tahakkuklarının halka arz dönemleri itibarıyla değişimi Jones (1991) model kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre işletmelerin halka arz döneminden önce tahakkuklarını artırarak kârlarını yükseltmeye başladıkları, halka arz yılında ise tahakkuklarını en yüksek seviyelere çıkardıkları görülmüştür. Halka arz döneminden sonra ise tahakkukların halka arz öncesi seviyelerine yakın seviyelere düştüğü görülmüştür. Bu durum, ülkemizde hisse senetlerini halka arz eden işletmelerin tahakkuklarını kullanarak kârlarını yüksek gösterdiğine dair hipotezleri destekler niteliktedir.

Doğan (2009): Finansal bilgi manipülasyonunu, amaçları, yöntemleri ve uygulamaları kapsamında açıklamak, ayrıca Türkiye'deki şirketlerin finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını ortaya koyacak bir model geliştirmek amacıyla, hisse senetleri İMKB'de işlem gören şirketlerin finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını tahmin etmek amacıyla Beneish (1999) modeli kullanılmıştır. 2005 yılı finansal tablolarında gerçeğe aykırı finansal bilgi bulunan, dolayısıyla Sermaye Piyasası Kurulu tarafından finansal tablolarında düzeltme yaptırılan 37 şirket finansal bilgi manipülatörü şirket olarak, yine finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair bilgi ya da bulguya rastlanmayan 95 şirket de kontrol şirketi olarak seçilmiştir. Oluşturulan modeldeki 9 açıklayıcı değişkenden 7 tanesinin, İMKB çatısı altında işlem gören şirketlerce yapılabilecek olan finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının tahmin edilmesi ve/veya ortaya çıkarılması açısından anlamlı ve yararlı olduğu görülmüştür.

Karabrahimoğlu (2010): Kurumsal yönetim ve kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi dış denetim kalitesi ve kazanç yönetiminin yönünün bu ilişki üzerindeki etkisini de kontrol ederek üç aylık dönemler itibarıyla araştırmayı amaçlayan araştırmada, 2006-2009 yılları arasında İMKB- 2152 firma-üç aylık dönem verileri kullanılmıştır. İhtiyari tahakkukların hesaplanması için, Jones, Modified Jones, Larcker-Richardson ve Kothari Modellerinin kullanıldığı çalışmanın bulgular; 4 Büyükler ve endüstride uzmanlaşmış denetim firmaları tarafından denetlenen firmaların daha az ihtiyari tahakkuk kullandıklarını ve denetim firmasının denetlenen firma ile olan toplam iş ilişkisinin süresinin kazanç yönetimini kısıtladığını ortaya koymaktadır.

Dalğar ve Pekin (2011): İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi'nde yer alan şirketlerde, kurumsal yönetim ilkelerine uyumu sonucunda finansal tablolarda manipülasyon riskinin ne yönde etkilendiğinin, finansal tablo manipülasyonu tahmin modelleri yardımıyla analiz edildiği çalışmada; finansal tablo manipülasyonunu belirlemek için ihtiyari tahakkuklar incelenmiş ve ihtiyari tahakkukların tahmininde ise Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; işletmelerin kurumsal yönetim yapılarının güçlendirilmesinin, finansal tablolarda manipülasyon riskini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşar (2011): Bağımsız dış denetim kalitesinin kar yönetimi üzerine etkisinin, Modifiye Edilmiş Jones Modeli ile araştırıldığı çalışmada, İMKB'ye kayıtlı imalat sanayi şirketlerinin 2003-2007 yıllarını kapsayan 290 şirket-yıl verisi esas alınmıştır. Çok değişkenli analizde ihtiyari tahakkuklar, denetim firması büyüklüğü ve kontrol değişkenleri ile regresyona tabi tutulmuştur. Sonuçlar, bağımsız dış denetim kalitesi göstergesi olarak denetim firması büyüklüğünün, ihtiyari tahakkuklar üzerine etkisi olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, kar yönetiminin sınırlanmasında 4 büyükler ile diğer denetim firmaları arasında Türkiye'de denetim kalitesinin farklı olmadığına işaret etmektedir.

Memiş ve Çatanak (2012): İşletmelerin kurumsal bir yapı ile yönetilmesi durumunda, kazanç yönetimi uygulamalarının bundan etkilenip etkilenmediğini tespit etmek üzere gerçekleştirilen çalışmada, 118 İMKB sanayi şirketinin 2004- 2009 yılları arasındaki verileri ile ve ihtiyari tahakkuk modeli olarak Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılarak araştırma yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, İMKB kurumsal yönetim endeksi, ortaklık konsantrasyonu ve CEO'ların yönetim kurulu başkanlarından bağımsız olmaları ile kazanç yönetimi uygulamaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna karşılık geniş (üye sayısı) yönetim kurulları ve 4 büyük denetim firması tarafından denetleniyor olmanın işletmelerdeki kazanç yönetimi uygulamalarını azalttığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Ağca ve Önder (2014): Türkiye'de kar yönetimi uygulamalarını en iyi ölçen modelin belirlenmesi amacıyla ihtiyari tahakkuk tahmin modellerinin test edildiği çalışmada; Jones, Modifiye Edilmiş Jones, Kothari ve Larcker Richardson Modelleri kullanılmıştır. Söz konusu modellerin analiz edilmesi ile Türkiye'de kar yönetimi uygulamalarını istatistiki açıdan en iyi ölçen modelin Larcker Richardson Modeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sayın ve Karacaer (2014) : Bu çalışmanın amacı, Değer ve Büyüme hisse senetleri olarak adlandırılan iki büyük yatırım kategorisinin kâr yönetimi pratiklerinin ortaya konulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen analizler için, 1999-2007 döneminde İMKB'de kayıtlı firmalara ait ihtiyari tahakkuklar DeAngelo modeli ile tahmin edilmiştir. Analizler sonucunda, değer firmalarının büyüme firmalarına kıyasla kârlarını daha fazla yönettikleri görülmüştür.

Ocak (2016): Tahakkuk ve işlem esaslı kâr yönetimi uygulamalarının işletmelerin finansal tablolarına aldıkları bağımsız denetim görüşü üzerinde etkisi olup olmadığı ve geçmiş dönemde finansal tablolara alınan olumlu görüş dışındaki görüşün mevcut dönemde denetim firması değişimine neden olup olmadığı araştırıldığı çalışmada; ihtiyari tahakkukların tahmin edilmesinde Kothari Modeli kullanılmıştır. Sonuçlar, tahakkuk esaslı kâr yönetiminin göstergesi olan ihtiyari tahakkukların işaretli/mutlak değerleri ile olumlu görüş dışındaki görüş arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir. İşlem esaslı kâr yönetiminin göstergesi olan anormal üretim maliyeti ve anormal faaliyet giderlerinin toplamı ile olumlu görüş dışında bir görüş alma durumu arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Geçmiş dönemde olumlu görüş dışında bir görüş alma ile mevcut dönemde denetim firması değişimi arasında pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Yalçın (2018): Çalışmada, zorunlu denetim firması rotasyonun bağımsız denetim kalitesine etkisi ihtiyari tahakkuk modellerinden Kothari Model ile ölçülerek araştırılmıştır. BİST'de kayıtlı 124 İmalat sanayii işletmesinin 2010-2016 yılları arasındaki denetim firması rotasyonlarının (zorunlu – gönüllü- rotasyon gerçekleştirmeyen- rotasyondan önceki yıl olmak üzere 4 grupta) ihtiyari tahakkuklar aracılığı ile ölçülen bağımsız denetim kalitesine etkisinin araştırıldığı çalışmanın sonuçları; zorunlu denetim firması rotasyonun ihtiyari tahakkuklarla ölçülen bağımsız denetim kalitesi üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermiştir.

Yaşar ve Yalçın (2018) : Bu çalışmanın amacı, gönüllü denetim kuruluşu değişikliklerinin bağımsız denetim kalitesi üzerindeki etkilerini incelemektir. Bağımsız denetim kalitesinin göstergesi olarak ihtiyari tahakkukların ve ihtiyari tahakkukların tahmin edilmesinde Kothari modelinin kullanıldığı çalışma, 2011-2016 yılları arasında BİST imalat sanayi şirketleri örnekleminde en küçük kareler regresyon yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel sonucu, gönüllü denetim kuruluşu değişikliğinin denetim kalitesini negatif olarak etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, gönüllü değişiklik sonrasında, hem 4 büyüklerce hem de 4 büyükler dışındakilerce denetlenen şirketlerde, pozitif ihtiyari tahakkuklarda artış ve dolayısıyla denetim kalitesinde düşüş gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, 4 büyüklerden 4 büyüklere gönüllü denetim kuruluşu değişikliğinde, denetim kalitesinde artış; diğer denetim kuruluşlarından 4 büyüklere gönüllü denetim kuruluşu değişikliği durumunda ise denetim kalitesinde azalış görülmüştür.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İşletme yönetimleri tarafından hazırlanıp sunulan finansal tablolar, bazen yöneticilerin özel hedeflerine ulaşmak için uyguladıkları politikalar nedeniyle gerçeği yansıtamayabilir. Finansal tabloların doğru ve güvenilir olmasının önüne geçen bu uygulamalar; yaratıcı muhasebe uygulamaları veya finansal bilgi manipülasyonları olarak adlandırılabilir. Uluslararası literatürde söz konusu yaratıcı muhasebe uygulamalarının varlığının araştırılması, finansal manipülasyonların tespit edilmesi, kurumsal yönetimin etkinliğinin, denetim komitelerinin etkinliğinin ve işletmelerde hile ve usulsüzlüklerin araştırılmasında kâr yönetimi önemli bir unsur olarak kabul görmektedir. İlki 1985 yılında olmak üzere araştırmacılar tarafından ondan fazla ihtiyari tahakkuk hesaplama modeli geliştirilmiştir. Söz konusu modeller, uluslararası literatürde 1985’den itibaren kar yönetiminin tespit edilmesinde bir ölçüt olarak yaygın şekilde kullanılırken, Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmalarda, ihtiyari tahakkuk modellerinin kullanımı 2000 yıllarının başlarından itibaren görülebilmektedir. Türkiye örneğinde bu modellerin kullanım oranının ortaya konması bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmuştur. Bu kapsamda, Türkiye’de gerçekleştirilmiş olan ampirik çalışmalarda ihtiyari tahakkuk modellerinin kullanımında model tercihlerini ve kullanım sıklıklarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada; Türkiye’de ihtiyari tahakkuk modellerini kullanarak gerçekleştirilmiş çalışmalar taranmış ve değerlendirilmek üzere 92 ampirik araştırma tespit edilmiştir.

Yapılan literatür araştırmasında 2003 yılından önce ihtiyari tahakkukları tahmin modellerini kullanan araştırmaya rastlanılmamış olup; bu durum önemli bir kısıt oluşturmaktadır. Dördüncü bölümde ayrıntılı şekilde açıklandığı üzere, Türkiye’de kar yönetimi, kazanç yönetimi, finansal bilgi manipülasyonu, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve bağımsız denetim kalitesi gibi konularda yapılan araştırmalar incelenerek ihtiyari tahakkuk modellerinden herhangi birini kullanmış olan çalışmalar örneklem olarak seçilmiştir. Bu kapsamda, değerlendirme sonucunda yaygın bilinen ihtiyari tahakkuk modellerinden, Modifiye Edilmiş Jones Model (1995), Beneish Model (1997) ve Kothari Model (2005)’in Türkiye’de en fazla tercih edilen modeller oldukları görülmüştür.

Yapılan değerlendirmede, örnekleme yer alan çalışmaların önemli bir kısmını lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Doktora tezlerinin ise yüksek lisans tezlerine oranla daha fazla ihtiyari tahakkuk modellerine yer verdiği görülmektedir. Bu durum ihtiyari tahakkuk modellerinin hesaplanmasında karşılaşılan güçlüklerle ilişkilendirilebilir. Bir ihtiyari tahakkuk modelinin örneklem üzerinde uygulanması esnasında; tahakkukların hangi model ile hesaplanacağı, ihtiyari tahakkukların tahmininde hangi modelin tercih edileceği, verilerin fazla sayıda olması ve analiz edilebilmesi için istatistiki yöntemlere ihtiyaç duyulması ihtiyari tahakkuk modellerinin doktora tezleri seviyesinde daha fazla yer bulmasına neden olabilir. Diğer yandan hem lisansüstü tezlerde hem de araştırma makalelerinde bir tek modeli kullanmayarak birden fazla modelin bir arada test eden çalışmalar örneklemin % 15’ini oluşturmaktadır. Söz konusu çalışmalar, ihtiyari tahakkuk modellerinin karşılaştırılabilirliklerini değerlendirmiştir. Bu çalışmalardan Önder (2012); ihtiyari tahakkuk tahmin modellerinden Jones, Modifiye Edilmiş Jones, Kothari ve Larcker –Richardson modellerini karşılaştırarak; söz konusu modellerden ilgili örneklem döneminde Türkiye’de kar yönetimi uygulamalarını en iyi ölçen modelin Larcker Richardson Modeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye örneğinde gerçekleştirilen ampirik araştırmalarda kullanılan ihtiyari tahakkuk modeli tercihini araştıran bu çalışmanın sonucunda, Modifiye Edilmiş Jones Model, Beneish Model ve Kothari Model en sık tercih edilen modeller olarak tespit edilmiş olsa da, söz konusu modellerin hangisinin diğerlerinden daha güvenilir sonuçlar ortaya koyduğu konusu belirsizliğini korumaya devam etmektedir. İhtiyari tahakkuklar; yaratıcı muhasebe uygulamaları, kar yönetimi, finansal bilgi manipülasyonu gibi doğrudan ölçülmesinde zorluklar olan kavramların dolaylı ölçümlerinde yaygın şekilde kullanılmaya devam edilmesine rağmen, tarihsel süreç içinde söz konusu modellerin geliştirilmeleri, güncel modellerin ortaya atılması bu ölçütün yeterliliği konusundaki tartışmaların süreceğini işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağca, A. ve Önder, Ş. (2014). “toplam tahakkuk modelleri ile türkiye’de kar yönetiminin ölçülmesi: İMKB’de yer alan işletmeler üzerine ampirik bir araştırma”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Ekonometri yöneylem araştırması ve istatistik sempozyumu özel sayısı/Ekim 2014.
- Aren, S., (2003), “Yöneticilerin kar yönetimi ile ilgili tutumları ve İMKB’de bir uygulama”, Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze
- Aslanoğlu, S., Cengiz, S., Dinç, Y. ve Dilsiz, M.Ş. (2016). “Yaratıcı muhasebe uygulamalarının bağımsız denetim kalitesi üzerine etkisi”, The Journal of Accounting and Finance, January, 2016.
- Bartov, E., Givolyb, D. & Haync, C. (2002). “The rewards to meeting or beating earnings expectations”. Journal of Accounting and Economics 33, 173–204.
- Bayırlı, R., (2006). “Yaratıcı muhasebe, etik, firma değeri ve örnek bir uygulama, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Beneish, M. D. ve Vargus, M. E. (2002). “Insider trading, earnings quality, and accrual mispricing”. The Accounting Review, 77(4), 755-791.
- Bozkurt, N. (2015). “İşletmelerin kara deliği hile, çalışan hileleri”. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Cameran, M., Francis, J.R., Marra, A., & Pettinicchio, A. (2015). “Are there adverse consequences of mandatory auditor rotation? Evidence from the Italian experience, auditing”. A Journal of Practice & Theory American Accounting Association Vol. 34, No. 1, 1–24, DOI: 10.2308/ajpt-50663.
- Collins, D. W. & Hribar, P. (2002). “Errors in estimating accruals: Implications for empirical Research”. Journal of Accounting Research, 40(1), 105-134.
- Carey, P & Simnett, R. (2006). “Audit partner tenure and audit quality”. The Accounting Review, 81 (3), 653-676.
- Chan, K., Chan, L. K. C., Jegadeesh, N., & Lakonishok, J. (2006). “Earnings quality and stock returns”. Journal of Business, 79 (3), 1041-1082. <http://dx.doi.org/10.1086/500669>.
- Chen, C., Lin, C. & Lin, Y. (2008). “Audit partner tenure, audit firm tenure, and discretionary accruals: Does long-term auditor tenure impair earnings quality?” Contemporary Accounting Research, 25(2), 415 – 445
- Chi, W., Huang H., Liao Y. & Xie H. (2009).”Mandatory audit partner rotation, audit quality, and market perception: Evidence from Taiwan”. Contemporary Accounting Research Vol. 26 No. 2 (Summer 2009), 359–91.
- Çıtak, N. (2009). “Yaratıcı muhasebe hileli finansal raporlama mıdır ?” Mali Çözüm Dergisi, Sayı, 91, 81-113.
- Dalğar, H. ve Pekin, S. (2011). “Kurumsal yönetim ile finansal tablo Manipülasyonu arasındaki ilişki: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi’nde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma”. Mali Çözüm Dergisi, Eylül-Ekim 2011, s.18-44.
- DeAngelo L. E. (1981). “Auditor size and audit quality”. Journal of Accounting and Economics 3(1), 167- 175.
- Dechow, P. M. & Dichev, I.A. (2002). “The quality of accruals and earnings: The role of accrual estimation errors”. The Accounting Review; 2002, 77.
- Dechow, P. M., Sloan, R. G., & Sweeney, A. P. (1995). “Detecting earnings management”. Accounting Review, 70 (2), 193-225.

- Doğan, E. (2009) "Finansal bilgi manipölasyonu ve finansal bilgi manipölasyonunun belirlenmesine yönelik modeller; İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda bir uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Healy, P.M. and Wahlen, J.M. (1999). "A review of the earnings management literature and its implications for standard setting". *Accounting Horizons*, 13, 365-383. <http://dx.doi.org/10.2308/acch.1999.13.4.365>.
- Jackson, A.B., Moldrich, M. & Roebuck, P. (2008). "Mandatory audit firm rotation and audit quality". *Managerial Auditing Journal*, Vol. 23 Issue: 5, 420-437, <https://doi.org/10.1108/02686900810875271>.
- Jones, J. J. (1991). "Earnings management during import relief investigations". *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193-228.
- Karaibrahimoğlu, Y. (2010). "The role of corporate governance on earnings management: Quarterly evidence from Turkey". Unpublished Doctoral Dissertation, Izmir University of Economics, Turkey.
- Kent, P., Routledge, J. and J., Stewart, (2010), "Innate and discretionary accruals quality and corporate governance", *Accounting and Finance*, 50, 1, pp. 171–95.
- Kim, H., Lee, H. & Lee J.E. (2015). "Mandatory audit firm rotation and audit quality". *The Journal of Applied Business Research – May/June 2015 Volume 31, Number 3*, 1089-2008.
- Kothari, S. P., Leone, A. J. A. & Wasley, C. E. (2005). "Performance matched discretionary accrual measures". *Journal of Accounting and Economics* Vol. 39, 163–197.
- Krishnan, G.V. (2007). "Did earnings conservatism increase for former Andersen clients? " *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, Vol 22, Issue 2, 200, 141-163.
- Küçüksavaş, N. (2014). "Finansal muhasebe". Kuşe: İstanbul.
- Küçükkocaoğlu, G , Küçüksözen, C . (2005). "Gerçeğe aykırı finansal tabloların ortaya çıkarılması: İMKB şirketleri üzerine amprik bir çalışma". *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (28), 160-171. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/mufad/issue/35597/395359>
- Küçüksözen, C., (2005), "Finansal bilgi manipölasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, amaçları, teknikleri, sonuçları ve İMKB şirketleri üzerine amprik bir çalışma", SPK Yayınları, No.183, Temmuz 2005, Ankara.
- Krishnan, C. V., Parsons, L. M. (2008). "Getting to bottom line: An exploration of gender and earnings quality", *Journal of Business Ethics*, Vol:78, Issue:1/2.
- Larcker, David P., Scott, A., Richardson, and İrem A., Tuna, (2005), "How important is corporate governance?", SSRN.com/abstract=595821.
- Marai, A. ,Pavlović, V. (2014) "An Overview of Earnings management measurement approaches: development and evaluation" *Facta Universitatis, Series: Economics and Organization* Vol. 11, No 1, s. 21 – 36.
- McNichols, Maureen, F., (2002), "The Quality of Accruals and Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors: Discussion", *The Accounting Review*, 77, pp. 61-69
- Memiş M.Ü. ve Çetenak, E.H. (2012). "Earnings management audit quality and legal enviroment: An international comparison". *International Journal of Economics and financial Issues*, Vol, 2, No, 4, 2012, 460-469.
- Myers, J. N., Myers, L. A. & Omer, T. C. (2003). "Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor Rotation". *The Accounting Review* 78 (3), 779– 799

- Nagy, A. (2005). "Mandatory Audit firm turnover, financial reporting quality and client bargaining power: The case of Arthur Anderson". *Accounting Horizons* 19, 51-68.
- Ocak, M. (2013). "Kurumsal yönetim bileşenlerinin tahakkuk ve işlem esaslı kar yönetimi üzerine etkileri: bir uygulama". İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Önder, Ş. ve Ağca, A. (2013). "Toplam tahakkuk modelleri ile Türkiye'de kar yönetiminin ölçülmesi: İMKB'de yer alan işletmeler üzerine ampirik bir Araştırma". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
- Önder, Ş. (2012). "İşletmelerin kar yönetimi uygulamalarında kurumsal yönetim yapılarının etkisi: İMKB üzerine bir uygulama". DPÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi. Kütahya: 2012.
- Sakin, T. (2006). "Kâr yönetimi ve Türkiye'deki kâr yönetimi çalışmalarının değerlendirilmesi, Seçmeler, İstanbul Üniversitesi, Muhasebe Enstitüsü, www.researchgate.net/publication/313728505
- Schipper, K. (1989). "Commentary on earnings management". *Accounting Horizons* 3, 91-102.
- Sayın, C. ve Karacaer, S. (2014). "Değer hisse senetleri ve büyüme hisse senetlerinin tahakkuk uygulamaları açısından farklılıkları". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , Cilt/Vol.: 14 - Sayı/No: 3 (39-64)
- Stolowly H. & Breaton, G. (2003). "Accountants manipulation: A literature review". *The Review of Accounting and Finance*, 3, 5-66.
- Temiz, H. ve İpci, M.Ö. (2018). "Kâr yatırımları arasındaki ilişkinin incelenmesi: BIST imalat sektörü örneği". *Ege Akademik Bakış*, Cilt 18 · Sayı Yönetimi ve Firma 3 · Haziran 2018, 409/ 421.
- Yalçın, N. (2018). "Zorunlu rotasyonun bağımsız denetim kalitesi üzerine etkisi: Literatür değerlendirmesi". *Artıbilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Aralık, 2018. 1-21.
- Yaşar, A. (2011). Bağımsız dış denetim kalitesinin kâr yönetimi üzerine etkisi: İMKB'de kayıtlı işletmeler üzerine bir uygulama. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana: 2018.
- Yaşar A. ve Yalçın N. (2018). "The effect of voluntary audit firm switch on audit quality". *Special Issue of MODAV 15. International Conference on Accounting*.
- Yükseltürk, O. (2006). "İşletmelerde kârı yüksek gösterme yöntemleri ve Türkiye'de hisse senetlerinin halka arzı öncesi kârı yüksek gösterme eğilimleri". İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.